

הרב ינון ויסמן

איסור חדש בתבואת גוי

(ירושלמי חלה פ"ב ה"א)

כתב הטור לגבי איסור חדש (יו"ד סי' רצג) "ואיסור זה נוהג בין בזמן הבית בין שלא בזמן הבית בין בארץ בין בחוצה לארץ בין בשל ישראל בין בשל נכרי". וכתב הב"ח "ומ"ש בין בשל ישראל בין בשל גוי. זה אינו מפורש בתלמוד גם הרי"ף והרא"ש בקידושין (רי"ף טו א, ורא"ש פ"ק סי' סב) ובסוף פסחים (רי"ף כח א, ורא"ש סי' מ"ב) וכן הרמב"ם בפרק עשירי מהלכות מאכלות אסורות (ה"ב) כתב בסתם דהחדש אסור בחוצה לארץ ומדכתב הרב בפרק י' דהלכות מעשר שני (הלכה ט) דערלה נוהג אף בשל גוים וגבי חדש לא כתב דנוהג אף בשל גוים אלמא דבחדש אין איסורו אלא בשל ישראל אבל לא בשל גוי".

ואמנם שאר הפוסקים לא הביאו מהרמב"ם את הדיוק של הב"ח, וכן השו"ע שפסק כטור, לא הביא כלל מהרמב"ם חולק על כך, ומשמע שלא סברו כב"ח. וניתן לומר שישנו הבדל בין ערלה וחדש, שכן לגבי ערלה, היא מצוה התלויה בארץ, ולכן הביא אותה הרמב"ם בספר זרעים, אבל חדש ס"ל להרמב"ם שאינו מצוה התלויה בארץ ולכן לא הזכירה בספר זרעים אלא רק בספר קדושה בהלכות מאכלות אסורות, ולכן אין שום צורך לומר שנוהגת גם בשדה של גוי. אבל ערלה וכלאיים, שיש בהם הבדל בין א"י לחו"ל (שבכלאיים נוהג בחו"ל רק מדרבנן ובערלה בהל"מ, ובשניהם ספקו לקולא), זה משום שהוא מצווה התלויה בארץ, ולכן ישנה הווי"א שבקרקע של גוי לא ינהג, ולכן כתב הרמב"ם שנוהג גם בגוי, אבל בחדש שאינו כלל מצוה התלויה בארץ, שכן נוהג בחו"ל בדיוק כמו בארץ, אין צורך לומר שנוהג בשל גוי, ולכן לא הביאו בספר זרעים.

וכתב הב"ח "אמנם המנהג פשוט במלכותינו לנהוג היתר ואף גדולי התורה שהיו לפנינו מהר"ר שכנא ז"ל ומהר"ר שלמה לוריא ז"ל ותלמידיהם לא היו אוסרין ושותין השכר שנעשה מתבואה שלא התירו העומר זולת מקצת חסידים מקרוב נזהרו באיסור זה".

והב"ח הביא הוכחה לדבריו מהגמרא בר"ה (יג.) "בעו מינייה חברייא מרב כהנא עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבוהו אם תאמר דעייל ביד גוי קצירכם אמר רחמנא (ויקרא כג י) ולא קציר גוי ממאי דאקריבו דילמא לא אקריבו לא סלקא דעתך דכתוב (יהושע ה יא) ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול דאקריבו עומר והדר אכלי מהיכן הקריבו אמר להן כל שלא הביא שלישי ביד גוי והשתא אי אמרת דאיסור חדש נוהג אף בשל גוים לא צריך לומר ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול וכו' בלאו הך דיוקא נמי מצי למימר לא סלקא דעתך דכתוב ויאכלו מעבור הארץ וגו' שאם לא הקריבו היכא הווי אכלי ממחרת הפסח והלא אסור משום חדש אלא בעל כרחך דחדש אינו נוהג בשל גוים וכיון דהשתא קא סלקא דעתך דלא הקריבו כיון דעייל ביד גוי לכך צריך להך דיוקא דממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול דאי איתא דעייל ביד גוי ולא הקריבו

עומר מעיקרא אמאי לא אכיל הלא בשל גוי אינו אסור משום חדש אלא ודאי דהקריבו עומר משל ישראל ולהכי לא אכול מעיקרא משל ישראל מהיכן הקריבו ומשני שלא הביא שלישי ביד גוי הרי מוכח להדיא דמדאורייתא אין איסור חדש אלא בשל ישראל".

(ויש להעיר על כך שניתן לומר שלא הקריבו כיון שלא היה מה להקריב, ונהג כמו שנוהג בזה"ז, שהתבואה אסורה עד ט"ז ניסן. ויש מכאן הוכחה שבזה"ז חדש אסור בט"ז מהתורה ולא מתקנת חכמים, וזו ההוכחה של הגמרא, שאם לא הקריבו לא היו יכולים לאכול בט"ז אלא ב"ז. אבל ראשונים שאומרים שבט"ז אסור רק מתקנת ריב"ז, הרי שבכניסתם לארץ יכלו לאכול בט"ז, גם אם לא היה להם כיצד להקריב את קרבן העומר).

והט"ז (סק"ב) הקשה על הב"ח "ואני אומר נפשו בטוב תלין אבל לא דק בדברים אלו דמה שהקשה למה לא הקשה בגמ' מהיכן אכלו והלא אסור משום חדש אין בזה אפי' התחלת קושיא דאפשר שמתבואה ישנה משל אשתקד אכלו דאפשר דנתברר להם שזאת היא תבואה ישנה ואפילו בספק כ' בתשובת הרא"ש כלל ב' בשם אבי העזרי דמותר שיש ספק ספיקא וכמ"ש גם הטור ע"כ הוצרך המקשן להוכיח מדלא אכול מעיקרא ש"מ שהיה שם איסור חדש וע"ז פריך מהיכן הותר".

אמנם מהירושלמי אצלנו משמע שלא כמ"ש הט"ז, שהרי הגמרא אומרת "ר' יונה בעא קומי ר' ירמיה בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצא קמה לחה מהו שתהא אסורה משום חדש. א"ל למה לא. עד כדון לחה אפילו יבישה. א"ל אפילו יבישה אפי' קצורה. מעתה אפילו חיטין בעלייה. כך אני אומר לא יאכלו ישראל מצה בלילי הפסח". ומשמע שכל חטה שהיא בספק ואפ' ספק קל כמו חיטין בעליה אסורים, אם לא מהסברא של לא יאכלו וכו'. וכן קשה על תשובת הרא"ש, שהובאה בטור.

אמנם מהגמרא קשה גם על דעת הב"ח, שכן מוכח מהגמרא, שנוהג גם בגוי, שהרי ברור שכל מה שמדברים על חטה ישנה, הכוונה חיטה של גויים, ולכן לא יודעים מתי השרישו, ועוד שחיטים של ישראל לא היו להם ישנים.

נחלקו המפרשים כיצד להבין את הסבר הגמרא שר' יוסי כר' ישמעאל. שהפנ"מ כתב "וכר' ישמעאל וכו'. כלומר דסבר לה כר' ישמעאל דאמר בפ"ז דסוטה ובפ' בתרא דכל ביאות שנאמרו בתורה אינן אלא לאחר ירושה וישיבה ואפי' בחדש ולדידיה אינו נוהג בח"ל ולא דריש בכל מושבותיכם בכל מקום שאתם יושבים משמע ואף אם היה מצוי חדש של ישראל היה מותר להם שלא נהג עד לאחר י"ד שנה אלא מפני שלא היה לישראל כלום באותה שעה לכך קאמר מה שהיו תגרי גוים מוכרין להם". ומשמע שסבר כמותו לגמרי. והרידב"ז כתב "ולר' יוסי לא הי' בידם מעבור הארץ לאכול מצה משום איסור חדש ולא אכלו אלא ממה שתגרי נכרים הביאו להם מחו"ל או ממה שהביאו אתם מן המדבר ע"ז מסיק דר' יונה ור' יוסי פליגי בזה וכו'... ועד ט"ז אכלו ממה שהביאו אתם מן המדבר והא דנקט וכו' ישמעאל ה"פ כעין פלוגתא זו דפליגי בה לקמן אליבא דר' ישמעאל". ומשמע שסבר כמותו רק לעניין שקבלו מהנכרים אבל לא סבר כמותו שאין חדש נוהג בחו"ל, אלא סבר שנוהג חדש בחו"ל.

ולעניין אם נוהגת בחו"ל, כל הראשונים פסקו שנוהגת, ודלא כר"י. ולפ"ז להסבר הפנ"מ, ודאי שאין הלכה כר"י, וא"כ פשוט מהגמרא שלנו שחדש אסור גם בשל נכרים, כי אחרת מדוע לא קנו מהנכרים בשביל לאכול. אולם לפי הסבר הרידב"ז, אין הוכחה מהגמרא שלנו, כיון שיוצא שישנה מחלוקת אמוראים בין ר' יונה לר' יוסי האם יש איסור חדש בשל גוי. ולפ"ז גם אין הוכחה מהגמרא שבספק חדש אסור, כיון שזו מחלוקת.

כתב תוס' בקידושין (לח. ד"ה "אקרוב") "בירושלמי מקשה למה לא אכלו מצה מחדש ויבא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה לא תעשה דחדש ומתריך דאין עשה דקודם הדבור דוחה ל"ת דאחר הדבור אי נמי יש לומר דגזירה כזית ראשון אטו כזית שני". ויש להבין מדוע צריך התוס' להביא תרוץ נוסף, ולא הסתפק בתרוץ הירושלמי.

וכתב מה"פ "תוס'... כתבו שם בירושלמי מקשה למה לא אכלו מצה מחדש יבוא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה ל"ת דחדש ומתריך דאין עשה דקודם הדבור דוחה ל"ת דאחר הדבור והנה בודאי לא רמזו אלא על האי דהכא דאין בכל הש"ס הזה מהענין קושיא ותירוץ הזה כ"א ככאן בלבד ואם אמור יאמר אחד דאפשר ג' אחרת היתה להתוס' תשובתו בצדו דזה אי אפשר שהרי הן בעצמן הביאו כל הסוגיא זו כצורתה בר"ה דף י"ג והעתיקו שם מלה במלה להאי פלוגתא דר' יונה ור' יוסי ועל כרחק אף על פי שהוא דוחק אין לפרש כוונתם אלא על הא דקאמר אליבא דר' יוסי דס"ל דאין מצות עשה דוחה למצוה בל"ת אא"כ היתה כתובה בצדה וא"כ לא היו יכולין לאכול מהחדש ופירשו לשאינה כתובה בצדה כלומר שהל"ת היא לאחר הדבור והעשה דבערב תאכלו מצות נצטוו במצרים קודם הדבור".

אמנם, הקשה שם על פרושו "אבל באמת אומר אני דההיא דפ"ק דביצה הויה תיובתייהו ולפירושה דהא התם איתמר האי פלוגתא דר' יונה ור' יוסי גבי שאפר כירה מוכן הוא דבעו חברייא לפרש שמצות עשה דוחה למצוה בל"ת וקאמר הש"ס על דעתיה דר' יונה דו אמר מצות עשה דוחה למצוה בל"ת אף על פי שאינה כתובה בצדה ניחא ע"ד דר' יוסי וכו' מאי איכא למימר מכיון שהתחיל במצוה אומרים לו מרק וא"כ נסתר פירושה דהרי כיסוי הדם וי"ט שניהן לאחר הדבור הן ומאי האי דקאמרי בקידושין ועל כרחק כתובה בצידה או אינה כתובה בצידה לא מיתפרשא אלא על בצידה ממש ואין זה ענין כלל לקודם הדבור ולאחר הדבור וכהאי דאמרינן בריש יבמות גבי נילף מילה מתמיד וכו' וזה ברור בפירושה דמילתא דהכא".

אבל בביצה (פ"א ה"ג מה"פ ד"ה "על") הביא פירוש אחר ודחה גם אותו "ורצה החכם הנזכר לקיים פירושה באמרו לי והלא הל"ת די"ט לפני הדבור הוא בפרשת החודש הזה לכם. ומאשר ראיתי כי צהבו פניו לנגדי בדברו אתי בענין זה. השבתי לו כי בוודאי בעלי התוס' בעצמן יאמרו לו שקילא טיבותך ושריא אחיזרא כי כ"ש וכ"ש הוא אם הל"ת שלפני הדבור הוא ולמה לא ידחה אותו עשה דכיסוי הדם שהיא לאחר הדיבור הלא לדבריהם זה אלים טפי

העשה שלאחר הדיבור מהעשה שלפני הדיבור וא"כ למה לא ידחה הל"ט די"ט שאינו אלא לפני הדיבור".

אמנם, מהבבלי ביבמות ה: שהביא מוכח שמצוות שלפני הדיבור חמורות יותר, שהרי אין ללמוד ממילה, פסח ותמיד שנאמרו לפני הדיבור, שדוחות ל"ט שיש בו כרת, שהרי נאמרו לפני הדיבור, ומוכח שהנאמר לפני הדיבור חמור יותר. וא"כ חייבים לומר שהסבה שאין עשה שלפני הדיבור דוחה ל"ט שאחר הדיבור, אינו משום פחיתות העשה, אלא בגלל שאלו שני דברים מגדרים שונים, ואין חל עליהם הכלל הרגיל של יחס בין שתי מצוות מאותו הגדר. ולפ"ז גם אם הל"ט מלפני הדיבור, לא חל הכלל שיהא עשה דוחה אותו, וכ"ש, שהרי הל"ט חמור יותר כדמוכח ביבמות.

והגמרא בנדרים (ספ"ג ה"ט) מדברת על מילה, וניתן לומר שגם מילה היא מצוה שנאמרה קודם הדיבור, ולכן אין לומדים ממנה לשאר מצוות שדוחה ל"ט דכרת.

ואם נאמר שההסבר של הירושלמי כפשוטו ולא כהבנת תוס', הרי שהוא נגד הבבלי, שלא מצאנו בשום מקום שהמצוות צריכות להיות סמוכות, וכמעט בכל הדוגמאות בבלי אינם סמוכות. ולפ"ז ודאי הלכה כר' יונה, ויש הוכחה שנוהג חדש בשדה של גוי. אולם אם נאמר כתוס', אין הוכחה מהבבלי כמי ההלכה.

אולם נראה גם בזה שאין הלכה כר' יוסי, שכן בבבלי יש דוגמאות שעשה דוחה ל"ט אף אם אחד מהם נאמר קודם הדיבור, והם מילה בצרעת (שבת קלב:), אך בזה גם ר' יוסי מודה שכן נאמר בשר כמבואר בירושלמי), יו"ט (שבת כה:), ומופיע גם בשבת קלג. אמנם, שניהם לפני הדיבור), ר"ה לב: (ושם הוא רק לדעת רב אשי, שכן הגמרא מסבירה שהוא משום שאין עשה דוחה ל"ט ועשה, שהוא רק דעת רב אשי נובכל המקומות {שבת כה:}, ובשבת קלב: למרות שלא מופיע רב אשי, משמע שרבא לא ס"ל, זבחים צז: } הוא דעת רב אשי, ורבא אומר תרוץ אחר], ואולי לרבא אינו דוחה כירושלמי, וניתן לומר שם שאינו דוחה שאינו בעידניה כביצה ח:), ביצה ח:.

ונראה שלכן הבין תוס' את הירושלמי שלא כפשוטו, כיון שאם כפשוטו הוא נגד הבבלי, ועל הבבלי תקשה השאלה כיצד אכלו מצה בפסח. אולם גם ההסבר שמסביר תוס' אינו פשוט שמסותר עם הבבלי, ולכן אמר הסבר נוסף.

